

ЯПОНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Т. Біляніна, викладач

Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара, Дніпропетровськ

ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ЯПОНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ: ФЕМІНІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті вивчаються деякі проблеми дослідження творчості американських письменниць японського походження. Розглядається сучасна японсько-американська феміністична література як особливий напрям азійсько-американській літератури.

Ключові слова: азійсько-американська література, японсько-американська література, жіноче письмо, гендер, гендерні ролі, мультикультуралізм.

На межі XX-XXI століть на тлі зростання актуальності феноменів мультикультуралізму та транскультуралізму спостерігається підвищення дослідницького інтересу до дефісних літератур як субдискурсу національних літератур.

У витоках критико-аналітичного осмислення творчості транскультурної ідентичності лежать етнічні концепції, які пізніше були переглянуті з низки причин. Кожний із дефісних письменників прагнув визнання свого голосу на загальнонаціональному рівні, сприймаючи обмеження «етнічності» як прояв расизму або ghettoization – замкнення в етнічному гетто (на зміну концепціям «етнічності» прийшли інші: гібридність, дефісність, транскультурація, пост-етнічність та багато інших). Це питання особливо актуальне у сфері вивчення американської літератури, адже багатонаціональна культура США сприяла зародженню та становленню етнічної літератури. Одним із найбільш розвинених і досліджених її напрямів є азійсько-американська література. Вона переосмислює досвід попередніх «відроджень культури по крові» на американському тлі, серед яких афро-американська та єврейсько-американська культури, а також звертається до поезики та досвіду становлення «літератур соціальних меншин».

Гендерна ніша американської літератури стає стартовим майданчиком для письменників транскультурної ідентичності. Вивчення феномену жіночого письма в азійсько-американській літературі набуває все більшої актуальності на тлі зростання інтересу дослідників до гендерного питання в літературі та потребує детального вивчення. Однією з перших письменниць, творчість якої сучасні дослідники розглядають у контексті транскультуралізму, стає Вінніфред Ітон, письменниця англійсько-китайського походження, яка працювала під японським псевдонімом Оното Ватанна. Запозичення, переосмислення, гра з поезикою національного або соціального екзотизму – одна з ключових проблем вивчення транскультурної літератури, яку, на жаль,

обходить увагою більшість дослідників, натомість фокусуючи увагу на питаннях історичної або культурної достовірності.

Плідні підходи до теоретичного осмислення складного феномену творчості письменників з дефісною ідентичністю пропонують Гарольд Блум, Елейн Кім, Френк Чін, Д. Ванд, Вернер Соллорс, Ш. Кім, Давід Лейвей Лі, Крістофер Лі, Мін Се, С. Наджімі, Д. Холлінджер, М. Глостанова. Ця проблематика досліджується і в українській науці: відомі наукові праці Н. Висоцької («Єдність множинного. Американська література кінця ХХ, поч. ХХІ століть у контексті культурного плюралізму», 2010 р.), В. Ліпіної, В. Селігея («На перекрестке культур Востока и Запада: транскультурный феномен творчества Фрэнка Чина», 2013 р.).

Розквіт азійсько-американської літератури розпочався після виходу в світ антологій азійсько-американської літератури. Це насамперед збірки «Asian-American Authors» («Азійсько-американські письменники», за редакцією Кай-ю Хсу та Х. Палубінскас, 1972 р.), «Asian-American Heritage: An Anthology of Prose and Poetry» («Азійсько-американська спадщина: антологія прози та поезії», за редакцією Д.Х. Ванд, 1974 р.), «Aiiieeeee! And Anthology of Asian-American Writers» («Айййййййй! Антологія азійсько-американських письменників», за редакцією Ф. Чіна, 1974 р.), антологія у двох томах «Charlie Chan is dead» («Чарлі Чан мертвий», за редакцією Джессіки Хейджорн, 1993 р., 2004 р.), «Making waves» («Здіймаючи хвилі», 1989 р.).

Дослідження феміністичного аспекту творчості американських письменників азійського походження як окремого феномену набули особливої актуальності наприкінці 80-х – на початку 90-х років ХХ століття. Серед антологій, в яких головне місце займають твори саме азійсько-американські письменниці, можна виділити книгу «Home to Stay: Asian American Women's Fiction» («Дім, де залишуся: азійсько-американська жіноча література», за редакцію С. Ватанабе та К. Бручак, 1990 р.), антологію «The Forbidden stitch» («Заборонений стібок», 1992). За декілька років до виходу цієї антології Елейн Кім у роботі «Asian-American Literature. An Introduction to the Writings and their Social Context» («Азійсько-американська література. Вступ до творчості та її соціальний контекст», 1982 р.) розглядає твори письменників азійського походження у контексті соціальних умов, за яких вони створювались; у розділі «Multiple Mirrors and Many Images. New directions in Asian American Literature» окремий підрозділ присвячено творчості азійсько-американських письменниць.

У творчості американських письменників азійського походження, в тому числі японсько-американських ХХ століття провідними є теми орієнтальної екзотики, «іншості» (otherness), етно-соціально-культурного самовизначення, дискримінації, конфлікту поколінь. Проблеми іммігрантів у творчості письменників-жінок із країн Азії виражені дуже різко на тлі подвійної дискримінації не тільки за національною ознакою, але й за ознакою статі.

Як зазначає Елейн Кім, починаючи з 20-х років ХХ століття сформувалися численні стереотипи азійсько-американської літератури. Серед них «sojourner-narrator» (оповідач як гід по культурі екзотизму), «жінка як жертва», «етнічне дикунство», частково успадковані від літератури англо-американських письменників, зокрема Джека Лондона; ідеалізований образ «країни предків», який склався в уяві друго-

го-третього покоління нащадків іммігрантів. Письменник азійського походження сприймався як посередник між Сходом та Заходом, між США та країнами Азії, перед ним ставилося завдання «перекладом культури» (cultural translation). Поява антологій азійсько-американської літератури, в 1980-х – 1990-х роках супроводжувалася неоднозначною критикою: разом зі схвальними відзивами лунали докори та звинувачення. Так, укладачі збірки «The Big Aiiiiiiiiiii!» звинувачують М. Х. Кінгстон у сліпому прагненні догодити побажанням читача, у зображенні Китаю або Японії як «варварської країни без історії та філософії» [Chin 1991, с. 3-64]. Набуває актуальності імагологічний підхід, коли об'єктом критико-аналітичної рефлексії стає образ-конструкт Азії, який існує в уяві читачів та критиків, обумовлений не реальністю світобачення письменника, а читацьким очікуванням і поширеними стереотипами.

У фокусі наймолодшого покоління американських письменників із японським корінням – проблема неоднозначності самовизначення відносно «історичної батьківщини» та американської культури. Саме такі твори увійшли в антологію сучасної азійсько-американської літератури «Charlie Chan is dead» («Чарлі Чан мертвий» 1993 р., 2004 р.). Так, Лоїс-Енн Яманака у романі «**Father of the Four Passages**» (2001 р.), **уривок з якого подано у антології «Charlie Chan is dead 2», відкидає стереотипи «успішної азійсько-американської жінки», натомість зображуючи головну героїню Сою Курісу нетиповою матір'ю-одиначкою, яка тричі в житті робила аборт і народила лише четверту дитину.**

В оповіданні «The Brown House» («Коричневий дім», 1951 р.) Хісае Ямамото зображує місіс Хатторі – жінку, яка належить до першого покоління іммігрантів, матір чотирьох дітей, чоловік якої, захопившись азартними іграми, призводить сім'ю до ще більшої скрути. Вчинки головної героїні є неоднозначними з погляду уявлень читача про «правильну» японську дружину, для якої традиційно чоловік – хазяїн, і йти супротив слова якого вона не мала права. Вчинки місіс Хатторі руйнують таке стереотипне уявлення: вона йде від чоловіка, забираючи двох дітей із собою, повертаючись лише тоді, коли, як їй здається, чоловік позбавляється своєї згубної звички.

Як зазначає Г. Блум, у передмові до книги «Азійсько-американські письменники» (2009 р.), в основі поетики й семантики в творах азійсько-американських письменників простежується й амбівалентність у ставленні вихідців з Азії до спадщини своєї культури. Перед героями творів Максін Кінгстон, Хісае Ямамото, Карен Тей Ямашіта, Лоїс-Енн Яманака та інших письменників стоїть вибір між збереженням традицій як невід'ємної частини сучасного життя та запереченням жорстокого минулого (трагічні події новітньої історії Японії, досвід соціальної нерівності, переслідувань перших іммігрантів в Америці). Цитуючи китайсько-американську письменницю Максін Кінгстон, Блум називає це явище «поклоніння предкам навпаки» («reverse ancestor worship») [Bloom 2009, с. 3].

В японсько-американському дискурсі, на відміну від інших дефісних літератур, зокрема, китайсько-японської, проблема першого та другого поколінь іммігрантів набуває особливого значення у світлі подій часів Другої Світової війни, а саме: примусового переселення американців японського походження до ізольованих поселень та інтернування таких громадян за кордони США. Дослідники, зокрема Ж. Макліллан

і Д. Кітагава, пережитим під час зазначених подій досвідом пояснюють різницю у ставленні іммігрантів із Японії різних поколінь до американського суспільства, американської влади, понятій гендерних ролей, ставленні до своєї культурної спадщини та інших аспектів [Kitagawa 1967, с.7-19]. Із цих причин творчість азійсько-американських письменників необхідно розглядати у контексті покоління, до якого належить той чи інший письменник – іссей, нісей і т.д.

Дослідники проблеми іссей та нісей (Д. Кітагава, Е. Кім) вважають, що Перше покоління мігрантів з Японії прибувало до США з думкою, що колись вони повернуться до батьківщини, опиняючись при цьому між двома країнами та повністю не належачи до жодної з них. Друге й третє покоління, на противагу їм, є носіями так званої «гібридної ідентичності», проблемам вивчення якої у творах азійсько-американських письменників у останні десятиріччя приділяється особлива увага [キム 2002, с. 164].

Однак, як зазначає Е. Кім, не слід вважати, що усі азійсько-американські, а особливо, японсько-американські письменники другого-третього поколінь вбачають у стосунках зі старшими поколіннями виключно конфлікт. Однією з особливостей японської етнічної групи у США є те, що попри економічні труднощі й проблеми через дискримінацію, вихідці з Японії багато уваги приділяють збереженню відносин між батьками та дітьми, чоловіком та дружиною, товариським стосункам. [キム 2002, с. 202].

Письменниця-нісей Хісае Ямамото у своїх творах основну увагу приділяє саме проблемі взаємовідносин між представниками різних поколінь. Як зазначає сама письменниця, її твори є посланням для таких самих, я і вона, дітей переселенців. У оповіданнях «Yoneko's Earthquake» («Землетрус Йонеко», 1951 р.), «The Brown House» («Коричневий дім», 1951 р.) та «Seventeen Syllables» («Сімнадцять складів», 1949 р.) на тлі внутрішніх проблем суспільства японських іммігрантів висвітлено стосунки японців з представниками інших народів: китайцями, філіппінцями, африканцями. Один з найвідоміших творів Хісае Ямамото, «The Legend of Miss Sasagawara» («Легенда про місс Сасагавару», 1950 р.) торкається й теми вимушеного переселення японців під час Другої Світової війни, проте і в цьому оповіданні основний акцент робиться на стосунках дивної міс Сасагавари з іншими мешканцями поселення у пустелі.

З іншого боку, в образі головної героїні автобіографічного роману Моніки Соне «Nisei Daughter» («Дочка другого покоління», 1953 р.), яка водночас намагається зберегти зв'язок із минулим, зв'язок між поколіннями та прагне віднайти власне «я», визначити своє місце в нових соціальних умовах, відбивається загальна тенденція пошуку рівноваги між спадщиною генетичної культури та злиттям із сучасністю навколо. Найбільш плідний шлях, як ми вважаємо, це зняття цього протиріччя, як наприклад в оповіданні Хісае Ямамото «Seventeen Syllables» («Сімнадцять складів»), де зображено стосунки матері та доньки. Хоча відмінності у поглядах на світ представників першого покоління емігрантів та їх дітей, народжених в Америці, вважаються нездоланими, однак завжди залишається натяк на можливість порозуміння.

Разом із мотивом конфлікту поколінь, концепція неприйняття американським суспільством етнічної та культурної особливості іммігрантів вводиться через зображення конфлікту особистості з прийомною сім'єю. Так, сюжет роману Кіоко Морі

«Shizuko's Daughter» («Дочка Шідзуко», 1993 р.) розгортається навколо протистояння головної героїні та її мачухи. У романі простежується риси автобіографізму: в двадцять років Кіоко Морі втратила матір, а через чотири роки потому, не витримавши життя з батьком та мачухою, іммігрувала до Америки. В образі Ханае, мачухи Юкі, передано бачення США як «приймної» для іноземних прибульців країни. Непорозуміння з прийомним членом родини – це метафора соціального відчуження, а іноді й неприхованої агресії «нерідного» суспільства до молоді письменниці японського походження.

До схожої метафори вдається Дайске Кітагава. У праці «Issei and Nisei: The Internment Years» автор стверджує, що більшість іммігрантів-японців першого покоління ставляться до Японії як до «рідної матері» (実母), в той час як Америка стала для них «свекрухою» (義母, «свекруха» «приймна матір»). Адже, за японською традицією, коли дівчина виходить заміж, вона залишає рідну сім'ю та переїжджає до родини чоловіка – так само й емігрантам доводиться залишити рідні землі та звикати до життя у новій «сім'ї», терпляче зносячи труднощі [Kitagawa 1967, с.12].

Таким чином, проблема конфлікту й зв'язку поколінь є лише одним із багатьох питань, які висвітлюються у творчості японсько-американських письменниць ХХ – початку ХХІ століття. Разом із зазначеними проблемами потребують подальшого дослідження й характерні як для азійсько-американської літератури в цілому, так і для жіночої японсько-американської літератури зокрема, теми дискримінації, «іншості», неоднозначності культурного та етно-соціального самовизначення.

Список використаних джерел:

1. Bloom H. Asian-American Writers / Harold Bloom. – Infobase Publishing, 2009. – 219 p.
2. Chin F. Come All Ye Asian American Writers of the Real and the Fake / Frank Chin // The Big aiiieeeee!: an anthology of Chinese American and Japanese American literature. – New York: Meridian, 1991. – p. 3-64.
3. Kitagawa D. Issei and Nisei: The Internment Years / Daisuke Kitagawa. – New York: Seabury Press, 1967. – 174 p.
4. Kim E. H. Preface / Elaine H. Kim // Charlie Chan Is Dead 2: At Home in the World / [edited by Jessica Hagedorn]. – New York: Penguin Books, 2004. – 573 p.
5. Lee R. The Americas of Asian American Literature: Gendered Fictions of Nation and Transnation / Rachel C. Lee. – Princeton University Press, 1999. – 208 p.
6. Mori K. One Bird / Kyoko Mori. – Paw Prints, 2008. – 248 p.
7. Mori K. Shizuko's Daughter / Kyoko Mori. – Fawcett Juniper, 1994. – 214 p.
8. Yamamoto H. Seventeen Syllables and Other Stories / Hisaye Yamamoto. – Kitchen Table/Women of Color, 1988. – 134 p.
9. Караваева Е. М. Свообразие азиато-американской литературы второй половины XX века / Е. М. Караваева // Сборник Московского гуманитарного педагогического института. Проблемы подготовки современного учителя иностранного языка. Материалы научно-практической конференции. М. 2008. – С. 397-403.
10. エレイン・H・キム。アジア系アメリカ文学—作品とその社会的枠組。—東京：世界思想社、2002。—454項。

Т. Белянина, преподаватель
Днепропетровский национальный университет им. О. Гончара,
Днепропетровск

ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА ЯПОНСКО-АМЕРИКАНСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ: ФЕМИНИСТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье изучаются некоторые проблемы исследования творчества американских писательниц японского происхождения. Рассматривается современная японско-американская феминистическая литература как особое направление в азиатско-американской литературе.

Ключевые слова: *азиатско-американская литература, японско-американская литература, женское письмо, гендер, гендерные роли, мультикультурализм.*

Т. Belyanina, teacher
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University, Dnipropetrovsk

SPECIFIC APPROACHES TOWARDS STUDYING THE PECULIARITIES OF JAPANESE AMERICAN LITERATURE: WOMEN'S WRITING

The article is dedicated to the research of main topics arisen in the writings of Asian American women authors. The modern Japanese American literature is studied as a particular phenomenon of Asian American literature.

Key words: *Asian American literature, Japanese American literature, women writing, gender, gender roles, multiculturalism.*

УДК 821.521

Н. Бортнік, асп.
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, Київ

ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ «ЗАПИСОК В УЗГОЛІВ'І» СЕЙ ШЬОНАГОН

Статтю присвячено дослідникам та перекладачам творчості Сей Шьонагон, зокрема, історії дослідження твору «Записки в узголів'ї». Звернено особливу увагу на переклади твору в період після реставрації Мейджі.

Ключові слова: *«Записки в узголів'ї», дзуйхіцу, Сей Шьонагон, списки твору, періоди дослідження, переклади твору.*

Історія так званої есеїстичної літератури, в центрі якої стоїть жанр *дзуйхіцу*, в Японії почалась не з «Записок в узголів'ї» чм «Макура-но соші» Сей Шьонагон, а з написаного китайською мовою придворним Йошішіге-но Ясутане (934-997) у другій половині X ст. автобіографічного твору «Чітей-но кі», що перекладається як «Записи з альтанки біля ставка». Слово *дзуйхіцу* прийшло до Японії з Китаю (кит. *суйбі*) і буквально означає «слідувати за пензлем». Першим твором цього жанру в япономовній літературі вважають «Записки в узголів'ї» Сей Шьонагон; за історію розвитку цього